

ÇOCUK VE YALAN "EYVAH! BENİM DE BURNUM UZAYACAK"

Yalan söylemek, insanın kendisini istemediği bir durumdan korumak amacıyla başvurduğu savunma mekanizması olarak kabul edilmektedir. Farklı renklere de ayrılrsa; zararlı ya da zararsız da gösterilse Yalan... Yalandır. Ancak öykü uydurma ile sosyal bir davranış haline gelen yalan asla karıştırılmamalıdır. 3 yaş dönemi ile birlikte çocuklarda zenginleşen hayal dünyası ile öyküler uydurması, taklitler yapması doğaldır. Bazı aileler çocuklarının yalan söyleme davranışını geçici bir durum olarak görürlerken bazı aileler kabul edilemez bir davranış bozukluğu olarak değerlendirmektedirler.

Peki, çocuklar NEDEN yalan söyler?

Her yaş grubuna göre yalan farklı anlamlar taşımaktadır. 3-4 yaş grubundaki bir çocuğun bizim renklerle sınıflandırma yaptığımız yalanın ne anlama geldiğini ya da yalanı biz yetişkinlerin tanımladığı şekilde kavrayamayacağı bir gerçektir. Çocukların yalan söyleme davranışlarını anlayabilmek için ahlak gelişimi üzerinde durmak gerekmektedir. Çocuklar için okul öncesi dönemde kurallar çok kesindir. Bir şey ya evet ya da hayırdır. Ortası asla kabul edilemez görülmektedir. İlköğretim ve lise çağına geldiklerinde ise bazı koşullarda kuralların kişilere göre değişebileceğini görür ve hayal kırıklığına uğrarlar. Sonrasında ise kuralların, kanunların nasıl oluştuğunu ve değişebileceğini anlarlar. Aslında insanların ahlak gelişimleri ve zihinsel gelişimleri arasında paralellik olduğu açıkça görülebilmektedir.

Piaget ve Ahlak Gelişimi:

Piaget'e göre 0-6 yaş döneminde çocukların kuralları yoktur doğal olarak ahlak söz konusu değildir. Somut işlemler döneminde olan çocuk 2 yaş döneminden sonra kuralları tanır fakat nedenleri üzerinde bilişsel yeterliğe henüz sahip değildir.

6-10 yaş döneminde ise çocuk değişebilir kurallar olduğunun farkındadır. Ancak bu kuralların sadece bir otorite tarafından konulabileceğini düşünmektedir. Aynı zamanda oyunlarında kuralların grubun kararına göre değişebilir olabileceğinin hala farkında olamamaktadır. 10-12 yaş dönemindeki çocuklar ise kuralların neden konulduğunun farkına varmaya başlamışlardır.

Kısacası 6-12 yaş döneminde çocuklar için kurallar kesin ve değişmezdir. Kurallara uyulmadığında otomatik olarak cezalandırmanın olacağı düşüncesindedirler. Kuralların arkasındaki neden bu yaş döneminde aranmadığı için kayıtsız şartsız otoriteye itaat, dışsal kurallara bağlılık net bir şekilde görülebilmektedir. 12 yaş altı çocuklarda söylenen yalanın da çocuk için sonuçlarını kestiremediği bir kaçış olarak görülmesi muhtemeldir. Bu durum bize çocuğun o an için somut bir cezadan kaçmak ya da ödül almak için yalan söylediğini göstermektedir. 12 yaş sonrasında çocuk ahlaki özerklik kazanmaya başlar. Arkadaş çevresinin genişlemesi ve etkileşimlerinin artması ile bireyde kurallara karşı bakış açısında hızlı bir değişim oluşur. Artık kurallara uyulmadığında otomatik olarak nedensiz cezanın geleceği düşüncesi yoktur. Ceza almak için kuralların ihlal nedenleri ve "niyet" önemlidir.

Kohlberg ve Ahlak Gelişimi:

Kohlberg'in en bilinen hikayesi ile başlamak doğru olacaktır. Herkesin yaşamının bir döneminde mutlaka duyduğu ancak kimin ve niçin sorduğu ile ilgili kesin bir fikrinin olmadığı soruyu soralım:

Heinz Dilemma

an interactive animation

Heinz ilacı alsın mı almasın mı?

Hikayede Avrupa'da bir kadın, hasta ve ölmek üzeredir. Son zamanlarda hayatını kurtarabilecek bir ilaç, aynı kasabada oturan bir eczacı tarafından bulunmuştur. Eczacı, ilaç için 2000 dolar istemektedir. Bu fiyat, ilacın maliyetinin on katıdır. Hasta kadının kocası Heinz borç para alabileceği her yere gider. Fakat topladığı paralar, ilaç fiyatının yarısı kadardır. Heinz, eczacıya karısının ölmek üzere olduğunu söyleyerek ya ilacı biraz ucuza satmasını ya da daha sonra ödemesine izin vermesini ister. Ancak eczacı bunu kabul etmez. Heinz çaresiz bir durumdadır. Eczanenin camını kırarak karısı için ilacı çalar.

Bu durumda hasta kadının kocası ne yapmalıydı? Niçin?

Hikaye çeşitli yaş gruplarındaki çocuklara okunur ve Heinz'ın yaptığı davranış ve sonrasında ceza alıp almaması gerektiği sorgulanır. Böylelikle çocukların ahlaki gelişimleri hakkında da bilgiler edinilmiş olacaktır. Kohlberg ve Piaget'nin çalışmaları ve sonuçları birbirine benzerlik göstermiştir. Ancak Kohlberg daha ayrıntılı bir ahlak gelişimi tablosu oluşturmuştur.

Kohlberg'e göre çocuk ilk basamakta iyi ya da kötü olanı belirlerken fiziksel sonucu üzerinde durmaktadır. Sonucunda ceza alacaksa o davranış kesinlikle yanlıştır. Yaşı ilerleyen çocuk artık ailesi, çevresi ve toplum için iyi olanı gözetmektedir. Bazı durumlarda kendi ihtiyaçlarını ikinci plana atabilmektedir. İyi davranışı başkalarına yardım etmek olarak gören çocuk için benmerkezcilikten uzak olaylara başkaları açısından bakabilme özelliği geliştirmeye başlamıştır. Yapılan davranış sadece ceza ya da ödül için değil başkalarını mutlu etmek için de yapılır. Ahlak gelişiminde geline son basamak ise bireyin ahlak ilkelerini kendisine özgü olarak örgütleyebilmesidir. Bu ilkeler eşitlik, adalet, insan hakları gibi soyut kavramlardır.

Yine çocukların ahlak gelişimlerini ve yalan söyleme eğilimlerini yansıtacak bir araştırmada 3 ile 7 yaşındaki bir grup çocuk odada yalnız bırakılarak gösterilen oyuncuğa kesinlikle dokunmamaları konusunda uyarılmışlardır. Odada yalnız kalan çocukların neredeyse hepsi gidip oyuncuğa dokunmuşlardır. Odaya gelen araştırmacı çocuklara oyuncuğa dokunup dokunmadıklarını sorduğunda çocukların yaşlarıyla paralel yalan söyledikleri görülmüştür. Yani yaş arttıkça yalan söyleme eğilimlerinin arttığı açıkça görülmüştür.

Benim Annem / Babam Asla Yalan Söylemez (mi)?

"Beyaz yalan; ama unutmamalı ki, en kolay kirlenen renkte beyazdır."

Tuğrul Şavkav

Çocuklarda yalan söyleme eğilimini sadece ahlak gelişimine bağlamak doğru olmayacaktır. Çocukluk döneminde anne ve babasını model alan ya da yalan söylemeye itilen çocukların varlığını göz ardı etmemek gerekir. Yukarıda da bizim pembe ya da beyaz renklere boyadığımız yalanlar bir anda çocuklarımızın hayatında siyahlaşabilmektedir. Arkadaşıyla konuşmak istemeyen annenin çocuğuna evde olmadığını söylettirmesi çocuğun sonraki aşamada öğretmenine evde olmadığımız için ödevimi yapamadım yalanını rahatlıkla söyletebilmektedir.

Anne ve babanın birbirlerinden gizledikleri durumları başka şeylerle daha doğrusu birtakım yalanlara örtmeye çalıştıkları noktada da çocuklar anne ya da babayı model olarak hayatlarının sonraki aşamalarında yalan söyleme davranışını gösterebilmektedirler. Çünkü hayatlarının en önemli rol modelleri böyle davranıyorlarsa kendilerinin de böyle davranmasında herhangi bir sakınca görmemektedirler. Anne ve babasının bir gün önce arkadaşları hakkında yaptıkları olumsuz yorumları duyan çocuğun ertesi gün tam tersi yorumla karşılaşması sonucu yaşayacağı şoku tahmin etmek zor olmayacaktır.

ÇOCUĞUM YALANCI MI OLDU?

1-SÖZDE-PSEUDO YALANLAR:

Yapılan araştırmalara ve uzman görüşlerine göre çocuklar 6 yaşından önce yalan söylemezler. Çünkü bu yaş döneminden önce söyledikleri sözde şeyler ya da uydurmalar hayal dünyalarında geliştirdikleri olay ya da kurgular olarak kabul edilmektedir.

2. ALIŞKANLIK HALİNE GELEN YALANLAR:

"AZ YALAN SÖYLENMEZ, YALAN SÖYLEYEN HER YALANI SÖYLER."

Victor Hugo

Çocuğun gerçek ve gerçek olmayanı ayırt etmesi ile birlikte artık söylediği doğru olmayan şeyler yalan olarak kabul edilmektedir. Bu durumda çocuk önceki dönemdeki gibi hayal dünyasının ürünü olan uydurmalarla karşımıza çıkmamaktadır. Daha çok bencilce ya da kendisini kontrol edemediği davranış

biçimlerinin görüldüğü çocuklarda yalan söyleme alışkanlığı gözlenmektedir. Yapılan araştırmalar çocukları yalan söylemeye iten dört neden üzerinde durmuşlardır; aşağılık duygusu, suçluluk duygusu, kıskançlık ve saldırganlık. Yaptığı davranışın cezasını söylediği yalan ile kurtarabildiği gören çocuk bunu alışkanlık haline getirebilmektedir. Ceza

tehlikesinden korunabilmek için yapacağı tek şeyi yalan olarak gören çocuk artık sözde uydurmalar değil bilinçli olarak doğruyu söylememeyi seçmektedir.

3- PATOLOJİK YALAN:

*Bir kez yalan söyleyenler, ikincisini de söyleyebilirler.
Henry Fielding*

Patolojik yalanın en önemli özelliği inandırıcılık gücünün çok kuvvetli olmasıdır. Ailelerin en çok dikkat etmesi gereken yalan türüdür. Alışkanlık haline gelen yalandan farkı herhangi bir yararı olmasa dahi çocuğun doğruyu söylememesidir. Patolojik yalandaki amaç gerçekten uzaklaşarak bencilce bir sonuca ulaşmak olabilmektedir. Olmayan şeylerle çevresindeki insanların inandığını görmek çocuğa zevk vermektedir. Patolojik yalan söyleyen çocukların içsel çatışmalarını yansıttıkları unutulmamalıdır.

Yalan Söyle(me):

Çocuğunuzun yalan söyleme eğilimi olduğunu düşünüyorsanız yapabilecekleriniz:

- Söyledikleriniz ve yaptıklarınız arasında tutarlılık olmalıdır.
- Çocuğunuza yalan söylemesine imkan verecek durumlar oluşturmamaya çalışmalısınız.
- Yalanı renklere ayırmamalı, patolojik yalan belirtileri gözlediğinizde mutlaka bir uzman yardımı almalısınız.
- Çocuğunuzun söylediği yalanın içeriğine değil onu yalan söylemeye iten nedene odaklanmalısınız.
- Anne-baba olarak aşırı kuralcı ve otoriter olmaktan kaçınmalısınız.
- Çocuğunuzun yaptığı yanlış gördüğünüz her durumu ceza ile sonuçlandırmamalısınız.
- Yalan söylediği anda hemen onu yalanı ile yüzleştirmemeli sizin durumun farkında olduğunuzu gösterecek ortamlar oluşturmalısınız.
- Çocuğunuzla etkili iletişim kurmalısınız.

- Çocuğunuzun başaramayacağı şeyleri ondan istememelisiniz.
- Onu çevrenizdeki, özellikle de kardeşleri ile kıyaslamamalısınız.
- Çocuğunuzun en çok hangi konuda yalana başvurduğu üzerinde durup o konudaki var olan sorunları gözden geçirmelisiniz.
- Herkesin takdir ve onaylanma ihtiyacı olduğunu unutmamak gerekir. Çoğu zaman çocuklar onaylanmak için yalana başvurduklarını unutmamalısınız.

***

KAYNAKÇA:

- Aydın, M. (2006). Ailede Çocuğun Ahlaki Eğitimi. Nobel Yayınları, Ankara.
- Kohlberg, L. (1958). The Development of Modes of Thinking and Choices in Years 10 to 16. Ph. D. Dissertation, University of Chicago.
- McLeod, S. A. (2011). Kohlberg - Moral Development - Simply Psychology.
- Piaget, J. (1932). The Moral Judgment of the Child. London: Kegan Paul, Trench, Trubner.
- Talvar, V. (2002). Development of lying to conceal a transgression: children's control of expressive behaviour during verbal deception. The Open University Press.
- Yörükoğlu, A. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. Özgür yayınları, İstanbul.
- Zulliger, H. (2000). Çocukta Ruhsal Bozukluklar ve Tedavisi. Cem Yayınları, İstanbul.